

A Kelet az Kelet marad

Takács Róbert
2010. január 9. 06:50

A Nagy-Britanniában letelepedő muszlimok nem tartják magukat bevándorlónak, de ragaszkodnak gyökereikhez. Felmerült az iszlám családjog bevezetése is. A Kelet az Kelet című film és a történész magyarázata az fn.hu-n.

Salford egy hetvenezres közép-angliai kisváros Manchester közelében, gazdaságának alapját hagyományosan a textilipar és a nehézipar adta. A vidék az angol munkásmozgalom egyik bölcsője, a két világháború között 200 ezernél is többen éltek ott. A második világháború után megkopott fényű városka vöröstéglás munkásnegyedében él kilencfős családjával George Khan, a pakisztáni bevándorló. A városban az ázsiai származásúak aránya ma nem éri el a 2 százalékot, azaz az országos átlagtól is elmarad, nemhogy a filmben sokat emlegetett Bradfordtól, ahol a 75 ezer egykori indiai muszlim az ott élők 16 százalékát teszi ki.

FILMKLUB A POLITIKATÖRTÉNETI INTÉZETBEN

Az [Anno Filmklub](#) Damien O'Donnell Kelet az Kelet című filmjét mutatta be Tolerancia Évadja keretében, majd Dobrovits Mihály Győző történésszel folytatott beszélgetést az *angliai iszlám bevándorlás sajátosságairól, a kultúrák együttéléséről.*

Ezzel azonban Bradford csak dobogós Nagy-Britanniában: lélekszámát tekintve Birmingham áll az élen, a 140 ezer fős iszlám közösségével, míg a Londonhoz tartozó Tower Hamlets 220 ezer lakójának több mint egyharmada muszlim, elsősorban bangladesi származású. Ezek az adatok – illetve az eltérő népesedési mutatók – lokálisan már megkérdőjelezik a többség és kisebbség megszokott fogalmát. Míg brit átlagban minden ötödik állampolgár 15 év alatti, a muszlim közösségben ez az arány egyharmados, és minden második muszlim lakos már Nagy-Britanniában született.

Állam hatvan nyelvel

A brit kormányzat a második világháború utáni évtizedekben kifejezetten toleráns bevándorlás-politikát folytatott, amire a volt gyarmatokról érkezők rá is játszottak, mondván őket brit alattvalóknak nevelték, nem tekintendőek klasszikus bevándorlóknak. A Nagy-Britanniában élő muszlimok elsősorban három szomszédos országból érkeztek: Pakisztánból, Bangladesből és Indiából. Ám 1937-ben, mikor a film pakisztáni öntudatú főhőse Angliába érkezett, még egyik állam sem létezett. A mai Pakisztán és a független India 1947-ben jött létre, amikor is a világháborúban meggyengült Brit Birodalom útjára engedte koronagyarmatát.

A szubkontinensen élő muszlimok azonban legalább annyira szemben álltak egy hindu vezetésű állammal, az ottani kisebbségi léttel, mint a brit uralommal. Ezt a törekvést az 1906-ban alapított Muszlim Liga képviselte, és vitte sikerre Mohammed Dzsinna vezetésével. Az ekkor létrejövő állam azonban két, egymástól több mint 1500 kilométerre fekvő területből állt. Sőt, 1956-ig megmaradt brit domínium, teljes függetlenséget csak ezután nyerte el. Mindeközben Indiában is sokmillió, a hatalmas lakosságú ország 13 százalékát alkotó muszlim népesség maradt, állandósítva a feszültséget az adott országok között.

A szóban forgó államok azonban épp a film történetének idején, 1971-ben váltak ketté. Mindezek alapján Dobrovits Mihály azt húzta alá, hogy bajos volna pakisztáni népről beszélni, hiszen itt az állam megalakulása megelőzte a nemzet kialakulását, az ott élők

mintegy hatvan nyelvet beszélnek, így az ország elsődleges hivatalos nyelve az angol, míg a nemzeti nyelvként számon tartott urdu a lakosság többségének – mintegy 56 százalékának – Pakisztánban sem anyanyelve.

A vallás az egyén felett

A hagyományok őrzése egy idegen közegben, az identitás elvesztésének a veszélye minden bevándorló közösség alapproblémája. A Kelet az Kelet című film a szokásrend két elemét domborítja ki: az egyik a családfő, a férfi „rendelkezési joga” a felesége és gyermekei felett, míg a másik ezzel összefüggő gyakorlat, az elrendezett esküvők intézménye. Utóbbi ma is jelen van a pakisztáni társadalomban. Az így eljáró szülők – bár gyakran saját érdekeiket, kapcsolatrendszerüket is szem előtt tartva – abban a meggyőződésben cselekednek, hogy a legjobbat teszik a gyermekeiknek, mivel stabilitást és biztonságot adnak nekik már fiatal korukban.

A szerelemházassággal szemben ugyanis vajmi kevés szerepet kap a véletlen és az időleges heves érzelmek, míg a partner kiválasztásában nagy hangsúlyt helyeznek a társadalmi, vallási, kulturális azonosságra, amelynek talaján a későbbiekben úgy vélik, kialakul a kölcsönös megértés, harmónia. Az angliai muszlimok esetében például nem ritka, hogy a hagyományok megőrzése érdekében az anyaországból válasszanak házastársat a fiataloknak. Ez a szemlélet a családot az egyén fölé helyezi, igaz az iszlám egészére is kifejezetten az jellemző, hogy az egyén egész életét kitölti. Olyannyira, hogy Törökországban például több tartományban kampány indult a piszoárok leszerelése érdekében, mivel azok használata ellenkezik a próféta útmutatásával, aki köztudomásúlag nem állva könnyített magán.

Együtt él, vagy beolvad?

A vetítés utáni beszélgetés során Dobrovits Mihály hangsúlyozta, hogy ebben a tekintetben pár száz éve még az európai civilizáció sem sokban különbözött az iszlámtól. A reformáció például kifejezetten olyan igénnyel lépett fel, hogy a közösség tagjainak életvezetését is meghatározza. Európa azonban a felvilágosodással kezdődően más pályára állt, az állam és az egyház elválasztásával mindkettő feladta azt, hogy beleszóljon a másik működésébe. Az együttélés konfliktusainak bonyolultságát jelzi Rowan Williams canterbury érsek nagy vihart kavart 2008. februári megnyilatkozása – nem javaslata –, miszerint az iszlám sária jog meghonosítása előbb-utóbb elkerülhetetlen lesz Angliában, elsősorban a családi jog terén.

Ugyanakkor a népesebb muszlim közösségek körében ma is működnek olyan sáriabíróságok, amelyek például a válást kimondják, ám szükség van polgári bírósági aktusra is. Az érsek megnyilatkozásának a lényegi gondolata azonban az volt, hogy pozitívan foglalt állást abban a vitában, vajon összeegyeztethető-e az állampolgári és a vallási lojalitás. Az iszlámot ugyanis sokan más kultúrákkal összeférhetetlennek tartják.

Dobrovits Mihály rámutatott, hogy a 7. században létrejött vallás önmagát az utolsó és egyben legtökéletesebb vallásnak tekinti, amelyben nagyon erős a térítő hajlam, amit a középkori arab és a koraújkorai török terjeszkedés is mutat. Nem mintha a spanyol gyarmatosító ideológia nem azzal igazolta volna az indián népesség kiirtását, a dél-amerikai arany Európába szállítását, hogy ezzel a következő századokra nézvést végeredményben lelkek millióit mentették meg a kárhozattól. Az iszlám állam legfőbb célja érvényre juttatni az iszlám szabályait – nagyon erősek a kétségek, hogy a mérsékelttől a fundamentalistáig számos arcát felmutató vallási közösséggel lehetséges-e a kompromisszumos együttélés.

Különösen azok után, hogy míg a film idején a hatvanas-hetvenes években úgy tűnt hosszabb távon megvalósul az iszlám bevándorlók asszimilációja. Mára, a második és harmadik generációval egy nagyon komoly fordulat zajlott le a disszimiláció irányába, és egy kifejezetten konzervatív irányvonal vált meghatározóvá. A filmben szereplő család gyermekei még az előbbi tendenciát példázzák: az egyik angol lánnyal jár, a másik a legintimebb női testrészről mintáz szobrot, a tinédzser lány élvezi, hogy szoknyában járhat és a srácokkal focizhat, és mindannyian kolbászt esznek és sört isznak, ha apjuk nincs otthon.

Megjelent az idegenellenesség

Viszont a hetekben a Delta-Northwest légitársaság gépe elleni merényletet megkísérlő nigériai fiatalember – egy volt bankelnök egyetemista fia – csak egy példája annak, hogy a sikeres beilleszkedés, középosztályosodás sem „visszafordíthatatlan” folyamat. Dobrovits Mihály szerint e mögött a szigorú szabályok felbomlása, a korlátlan szabadság által előidézett bizonytalanság áll, amely helyzetben megnyugvást ad, ha valaki vagy valami – így az iszlám fundamentalizmus – biztos támpontokat ad.

Az idegenellenesség természetesen Angliában is megjelent. A filmben többször feltűnt Enoch Powell, brit konzervatív, majd ulsteri unionista politikus választási plakátja. Powellt 1968. április 20-án a jelentős iszlám lakosságú Birminghamben tartott beszéde tette igazán ismertté – noha 1950 óta volt képviselő és rövid ideig miniszteri posztot is betöltött. Megnyilatkozását egy Tiberius idézet nyomán „vérpatak” beszédként őrizte meg az emlékezet.

Powell elsősorban a munkáspárti kormány rasszizmus-ellenes törvénytervezetét vette célba, amely a mindennapokban érvényesülő hátrányos megkülönböztetésnek üzent hadat, többek között az önkormányzatok lakáspolitikájában jelentkező diszkriminációnak. Powell egy wolverhamptoni idős hölgy leveléből idézett, aki az utolsó fehér lakó maradt az utcájában, és mivel nem volt hajlandó bevándorlóknak szobát kiadni, fekáliát kentek szét a postaládájában. Powell a beszédben figyelmeztetett arra, hogy a bevándorlás adott üteme mellett az etnikai arányok végletesen eltolódnak az ezredfordulóra, amit csak a szabályozás azonnali szigorítása oldhatna meg.

A szélsőség hatása

Bár a konzervatívok vezére a beszédet követő nap kitette Powell szűrét árnyékkormányából, a közvélemény korántsem ítélte meg ilyen szigorúan. A Gallup április végi felmérésében például a megkérdezettek 74 százaléka egyetértését fejezte ki, míg a rasszizmus elleni törvény parlamenti vitájának napján ezer dokkmunkás vonult fel és tüntetett Londonban Powell mellett. Másnap pedig 400 húsipiaci őr és munkás adott be petíciót hasonló tartalommal. A lecsúszástól tartó angol munkásosztály vevő volt Powell bevándorlás-ellenes üzenetére, egyes kutatók szerint mintegy 2,5 millió voks volt köszönhető Powell népszerűségének az 1970-es választásokon, amelyet végül a konzervatívok nyertek.

Powell nézetei ugyanakkor egyáltalán nem álltak össze szélsőséges világgéppé: így a hatvanas években szembe ment az akkori konzervatív többséggel olyan kérdésekben mint a homoszexuálisok jogai, illetve a halálbüntetés visszaállítása, mindegyikben alapvetően liberális pozíciót képviselve. Ma az idegenellenességből – elsősorban is az iszlámellenességből – a Brit Nemzeti Párt profitál: a tavalyi EU választásokon a szavazatok 6,2 százalékát megszerezve két mandátumhoz jutottak az Európai Parlamentben.

A FOLYTATÁSBAN

Az [Anno Filmklub](#) Tolerancia Évada a következő alkalommal 2010. január 20-án jelentkezik Schiffer Pál 1978-ban készült Cséplő Gyuri című filmjével. Vendégük ez alkalommal Romano Rácz Sándor író lesz. A filmen és a beszélgetésen való részvétel továbbra is ingyenes.